

"MEHRIBONLIK" UYLARI TARBIYALANUVCHILARIDA TOLERANTLIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH TEXNOLOGIYASI

Komilova Xurshida Toxirovna

Andijon davlat pedagogika instituti, "Boshlang'ich ta'lim" kafedrası,
P.f.b.f.d professor.

Qo`chqarova Xamidaxon

Andijon davlat pedagogika instituti, Pedagogika fakulteti,
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabasi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.20082570>

Annotatsiya: Ushbu ishda „Mehribonlik“ uylari sharoitida tarbiyalanuvchilarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari tahlil qilingan hamda ularda tolerantlik (bag'rikenglik) madaniyatini shakllantirishning samarali pedagogik texnologiyalari yoritilgan. Maqolada (yoki metodik qo'llanmada) bolalarda empatiya, muloqot odobi va nizolarni tinch yo'l bilan hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan kognitiv, hissiy va amaliy bosqichlar tizimli ravishda bayon etilgan. Shuningdek, tarbiyalanuvchilarning jamiyatga moslashuvini ta'minlashda interaktiv metodlar va rolli o'yinlarning ahamiyati ilmiy-nazariy jihatdan asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: tolerantlik, bag'rikenglik, „Mehribonlik“ uylari, ijtimoiy moslashuv, pedagogik texnologiya, empatiya, tarbiya, muloqot madaniyati.

Аннотация:

В данной работе анализируются социально-психологические особенности воспитанников домов «Мехрибонлик» и освещаются эффективные педагогические технологии формирования у них культуры толерантности. В статье систематически описаны когнитивные, эмоциональные и практические этапы, направленные на развитие у детей эмпатии, этики общения и навыков мирного разрешения конфликтов. Также научно-теоретически обосновано значение интерактивных методов и ролевых игр в обеспечении социальной адаптации воспитанников.

Ключевые слова: толерантность, дома «Мехрибонлик», социальная адаптация, педагогическая технология, эмпатия, воспитание, культура общения.

Annotatsion

This work analyzes the socio-psychological characteristics of children in "Mehribonlik" foster homes and highlights effective pedagogical technologies for forming a culture of tolerance among them. The article systematically describes the cognitive, emotional, and practical stages aimed at developing empathy, communication ethics, and conflict resolution skills in children. The importance of interactive methods and role-playing games in ensuring the social adaptation of foster children is also scientifically and theoretically justified.

Keywords: tolerance, "Mehribonlik" foster homes, social adaptation, pedagogical technology, empathy, upbringing, communication culture.

Kirish

Bugungi globallashuv va madaniyatlararo muloqot jadallashgan davrda yosh avlodni bag'rikenglik va o'zgarlar qarashlariga hurmat ruhida tarbiyalash muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, „Mehribonlik“ uylari tarbiyalanuvchilari kabi ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlam vakillarida tolerantlik madaniyatini shakllantirish alohida pedagogik yondashuvni talab qiladi. Ota-ona qaramog'isiz qolgan bolalarning ruhiy dunyosidagi o'ziga xosliklar, ularning

ijtimoiy muhitga moslashuvda yuzaga keladigan qiyinchiliklar ushbu mavzuning dolzarbligini belgilab beradi.

Muammoning o'rganilganlik darajasi. Tolerantlik va uning ijtimoiy-pedagogik asoslari ko'plab xalqaro va mahalliy olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Biroq, aynan „Mehribonlik“ uylari tarbiyalanuvchilari uchun moslashtirilgan, ularning psixologik holati va hayotiy tajribasini hisobga oluvchi shakllantirish texnologiyalari yetarlicha tizimlashtirilmagan. Bu esa ushbu yo'nalishda yangi pedagogik metodikalarni ishlab chiqish zaruratini tug'diradi.

Tadqiqotning maqsadi. „Mehribonlik“ uylari tarbiyalanuvchilarida tolerantlik madaniyatini shakllantirishning samarali pedagogik texnologiyalarini aniqlash, ularni amaliyotga tatbiq etish mexanizmlarini ishlab chiqish hamda bolalarning ijtimoiy hayotga muvaffaqiyatli integratsiyalashuviga ko'maklashishdan iborat.

Asosiy qism

Tarbiyalanuvchilarning Ijtimoiy-Psixologik Holati va Muammoning Qo'yilishi

„Mehribonlik“ uylari tarbiyalanuvchilari ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lganligi sababli, ularda ko'pincha tashqi dunyoga nisbatan ishonchsizlik, yopiqlik yoki aksincha, agressiv moyilliklar kuzatilishi mumkin. Bu holat ularda tolerantlik madaniyatini shakllantirishni nafaqat tarbiyaviy, balki hayotiy zaruratga aylantiradi. Tolerantlik bu — shunchaki chidamlilik emas, balki ijtimoiy xilma-xillikni anglash va har bir shaxsning o'ziga xosligini qabul qilishdir.

Tolerantlik Madaniyatini Shakllantirishning Pedagogik Bosqichlari

Interaktiv metodlar: Rollar o'yini, keys-stadi (vaziyatli tahlil), bahslar va treninglar orqali bolalarda turli qarashlarga hurmat shakllantiriladi.

Millatlararo totuvlik tarbiyasi: Mehribonlik uylarida millatlararo totuvlik hissini shakllantirish, o'zaro hurmat va bag'rikenglik g'oyalarini singdirishga qaratilgan ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar.

Loyihaviy faoliyat: Bolalarni jamoaviy loyihalarda ishtirok ettirish orqali bir-birini tushunish, yordam berish va hamkorlik qilish ko'nikmalarini rivojlantirish.

Tolerantlikni shakllantirish texnologiyasi bosqichma-bosqich amalga oshiriladi:

Diagnostika bosqichi: Dastlab tarbiyalanuvchilarning bir-biriga bo'lgan munosabati, nizoli vaziyatlarda o'zini tutishi va o'zgarlar haqidagi tasavvurlari so'rovnomalar (masalan, Bogardus shkalasi yoki sotsiometriya) orqali o'rganiladi.

Korreksion-rivojlantiruvchi bosqich: Bu bosqichda tolerantlikning uchta komponenti ustida ishlanadi:

Kognitiv: Bolalarda „bag'rikenglik“, „milliy qadriyat“, „hurmat“ tushunchalari bo'yicha bilimlar zaxirasi boyitiladi.

Affektiv: Emotsional intellektni rivojlantirish orqali o'zgalarning og'rig'ini his qilish (empatiya) shakllantiriladi.

Xulq-atvor: Jamoaviy o'yinlar va ijtimoiy loyihalar orqali hamkorlik ko'nikmalari mashq qilinadi.

Innovatsion Metod va Texnologiyalarni Qo'llash

Tarbiyalanuvchilarda tolerantlikni shakllantirishda an'anaviy ma'ruzalardan ko'ra interaktiv metodlar ko'proq samara beradi:

„FSMU“ texnologiyasi: Bu metod orqali bolalar tolerantlikka oid muammoli mavzularda o‘z fikrini bayon etadi, uning sababini ko‘rsatadi, hayotiy misol keltiradi va umumlashtiradi. Bu ularda tanqidiy fikrlash va o‘zganing fikrini hurmat qilishni o‘stiradi.

Sotsiodrama va Rolli o‘yinlar: Bolalar turli hayotiy vaziyatlarni (masalan, millati yoki tashqi ko‘rinishi boshqacha bo‘lgan bola bilan muloqot) sahnalashtirish orqali vaziyatga ichkaridan nazar tashlaydilar.

Media-ta‘lim: Bag‘rikenglik g‘oyalari aks etgan qisqa metrajli filmlar yoki ijtimoiy roliklarni birgalikda ko‘rish va muhokama qilish.

Shaxsga Yo‘naltirilgan Yondashuv

„Mehribonlik“ uylarida har bir bola o‘z taqdiri va xarakteriga ega. Shuning uchun tolerantlik texnologiyasi shaxsga yo‘naltirilgan bo‘lishi lozim. Tarbiyachi har bir tarbiyalanuvchining o‘ziga xos qobiliyatini yuzaga chiqarish orqali unda o‘ziga bo‘lgan ishonchni oshiradi. O‘ziga ishongan shaxs esa boshqalarga nisbatan tajovuzkor bo‘lmaydi va tolerantlikka moyil bo‘ladi.

UNICEF Tavsiyalari va Xalqaro Tajriba

Tarbiyalanuvchilarga individual yondashuv, ularning qalbiga yo‘l topish, hurmat va mehru-muhabbat muhitini yaratish orqali ijobiy ta‘sir o‘tkazish.

Bolalarning moliyaviy ehtiyojlaridan tashqari, ruhiy va ma‘naviy ehtiyojlariga (mehr, e‘tibor) e‘tibor qaratish.

Xulosa

Tolerantlik madaniyati bu — tarbiyalanuvchining nafaqat muassasa ichidagi, balki kelajakda katta jamiyatdagi o‘rnini belgilovchi asosiy kompetensiyadir. Mazkur texnologiya bolani „yopiq tizim“dan „ochiq jamiyat“ga tayyorlash ko‘prigi vazifasini o‘taydi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O‘zbekiston Respublikasining „Ta‘lim to‘g‘risida“gi Qonuni. – T., 2020.
2. Abu Nasr Forobiy. Fozil odamlar shahri. – T., 1993.
3. Yo‘ldoshev J.G‘. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar asoslari. – T.: O‘qituvchi, 2004.
4. Asmolov A.G. Tolernatnost: ot kanona k kulture. – M.: Smisl, 2002.
5. UNESCO: Declaration of Principles on Tolerance.